

Polska w strefie Schengen

Granica polsko-słowacka – jedna z najnowszych granic wewnętrznych w strefie Schengen. Słupki graniczne zostają, granica również, ale znikają przejścia graniczne, kontrole, a przekraczanie granicy jest dozwolone.

Fot. M. Więckowski

W Unii Europejskiej jednym z istotnych elementów integracji państw członkowskich jest likwidowanie funkcji dzielących granic oraz wzmacnianie możliwości ich przekraczania wraz z ułatwianiem przepływu przez nie wszelkich dóbr, ludzi i kapitału. Celem tym służy utworzona na mocy porozumienia z 1985 r. tzw. strefa Schengen, która od tamtej pory poszerza się stale o nowe państwa członkowskie.

Granica państwowa oddziela od siebie terytoria, suwerenność danego kraju od suwerenności jego sąsiadów. Stanowi zasięg, do którego państwo może sprawować prawną władzę. Granica to również linia demarkacyjna odmiennych systemów polityczno-instytucjonalnych i ekonomicznych oraz struktur społecznych i sposobów życia. Jednak jest ona nie tylko elementem rozdzielającym, ale również stykającym państwa jako sąsiadów.

Granica to zarówno bardziej lub mniej przenikalna bariera przestrzenna, jak i złącze dla powstawania sąsiedzkich związków i powiązań transgranicznych. Obecnie najbardziej przepuszczalne w Europie są granice pomiędzy państwami w tzw. strefie Schengen.

Porozumienie bez granic

Układ z Schengen jest porozumieniem zawartym w tej luksemburskiej miejscowości po raz pierwszy 14 czerwca 1985 roku pomiędzy Niemcami a Francją oraz krajami Beneluksu. W jego wyniku zniesiona została kontrola osób przekraczających granice państw członkowskich i wzmocniona współpraca przygraniczna oraz współpraca w zakresie bezpieczeństwa i polityki azylowej. Niemcy i Francja rok wcześniej, czyli w 1984 roku, zawarły już porozumienie

w Saarbrücken w celu ułatwienia przekraczania wspólnej granicy na drogowych przejściach granicznych. W krajach Beneluksu, w momencie zawierania przez nie porozumienia w Schengen, funkcjonowała już z kolei unia paszportowa, pozwalająca na swobodne podróżowanie.

Początkowo na granicach pomiędzy tymi pięcioma krajami istniała jeszcze zwykła kontrola, polegająca na kontroli wzrokowej przez funkcjonariuszy i obowiązku zmniejszenia prędkości na przejściu granicznym podczas przejazdu samochodem. Całkowitą kontrolę na granicach zniesiono 26 marca 1995 roku.

Strefa się poszerza

Do układu z Schengen w 1995 r. dołączyły Hiszpania i Portugalia, a 2 lata później, w 1997 r. – Włochy, Austria oraz Grecja (dla Grecji jednak wszystkie kontrole zniesiono dopiero w 2000 r.). W roku 2001 kontrole zniesiono na granicach państw skandynawskich. Dotyczyło to zarówno ówczesnych członków UE, czyli Danii, Szwecji i Finlandii, jak i pozostałych krajów, które i tak tworzyły Związek Paszportowy Krajów Nordyckich, czyli Islandii i Norwegii.

Do tych, łącznie 15 państw, 21 grudnia 2007 roku dołączyło 9 nowych, w tym Polska. Były to wszystkie kraje (poza Cypr), które wstąpiły do Unii Europejskiej 1 maja 2004 roku. Na lądowych granicach tych państw już zniesiono kontrole graniczne. Dla granic powietrznych kontrole zostaną zniesione 30 marca 2008 roku.

Kolejnymi krajami, które wstąpią do strefy Schengen mogą być: Szwajcaria i Liechtenstein (1 listopada 2008), Cypr (planowane na rok 2009) oraz Bułgaria i Rumunia (prawdopodobnie w 2011 roku).

Schengen zobowiązuje

Wraz z wejściem do strefy Schengen, obywatele państw są poddawani swoistej inwigilacji. Istnieje System Informacyjny Schengen (SIS) z serwerem głównym w Strasburgu, który ułatwia kontrolę osób przebywających na obszarze Unii Europejskiej. SIS to baza danych osobowych, do której dostęp mają policja, Straż Graniczna państw członkowskich Unii i urzędy konsularne.

Państwa będące w strefie Schengen są zobowiązane przede wszystkim do:

- wydawania dla obywateli państw trzecich wiz, które są ważne na terytorium wszystkich państw-członków (każdy kraj musi respektować wizy wydane przez inne kraje członkowskie);
- zniesienia kontroli na granicach pomiędzy krajami znajdującymi się w strefie Schengen;
- wzmocnienia kontroli na granicach zewnętrznych z innymi krajami, nie będącymi członkami strefy Schengen.

Polski rozpad granic

Polska wstąpiła do strefy Schengen 21 grudnia 2007 r. wraz z ośmioma innymi państwami z grupy rozszerzenia Unii Europejskiej z 2004 roku. Polskie granice z Niemcami, Czechami, Słowacją oraz Litwą stały się tym samym otwartymi granicami wewnętrznymi w Unii Europejskiej oraz granicami wewnątrz Strefy Schengen. Pozostałe są granicami zewnętrznymi i mają zwiększoną kontrolę.

Dzięki wejściu Polski do Schengen istnieje możliwość przekraczania granicy w dowolnym punkcie. Turystyczne przejścia graniczne tracą swój sens, a głównym problemem pozostałych przejść staje się ich przepustowość. Pełne otwarcie granicy i brak jakichkolwiek kontroli umożliwiają jednocześnie zacieśnianie się więzi pomiędzy krajami sąsiedzkimi. Dzięki strefie Schengen jeszcze łatwiejsze stanie się dla Polaków korzystanie z usług w tańszych sklepach, bankach i innych urzędach krajów sąsiednich. Tańsze i łatwiejsze może być również zakładanie i prowadzenie działalności gospodarczej. Wpłynąć to może na nieznaczny odpływ klientów z Polski np. do Czech czy Słowacji, ale może też wymusić obniżenie cen i opłat po stronie polskiej (głównie związane z bankowością i podatkami).

Wstąpienie do strefy Schengen jest dla Polski kolejnym etapem „erozji granic”. Granice wewnętrzne zanikają i powoli przestają być widoczne. Jednak istniejące wcześniej punkty graniczne pozostają i są nie tylko świadectwem przeszłości, bo granice pozostaną w świadomości ludzi mieszkających na danym obszarze bardzo długo.

Nowa bariera na pograniczach

Nową barierą, która już jest silniejsza niż sama granica państwowa, a w przyszłości pozostanie jedyną barierą przestrzenną na pograniczach, staną się w Polsce granice parków narodowych, zwłaszcza Tatrzańskiego Parku Narodowego, ale również Karkonoskiego, Gór Stołowych itp. Granice parku są i będą miejscem kontroli przepływu ludzi i w przeciwieństwie do obszarów poza parkami narodowymi, w ich obrębie przekraczanie granicy będzie obostrzone przepisami dotyczącymi ochrony przyrody.

Fot. PAP

Zmiany na przejściach granicznych są bezpośrednim następstwem wejścia Polski i ośmiu innych państw (Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Malta, Słowacja, Słowenia, Węgry) do strefy Schengen.

Najważniejszymi obostrzeniami tego typu będą: zakaz poruszania po obszarze parków od zmierzchu do brzasku, sezonowe zamykanie obszarów chronionych (np. w słowackiej części Tatrzańskiego P.N. obszary powyżej górnej granicy lasu są niedostępne dla ruchu turystycznego w okresie zimowym, czyli od 01 września do 30 kwietnia nie będzie wolno przekraczać granicy) oraz to, że po parkach narodowych można poruszać się jedynie wyznaczonymi szlakami, czyli granicę można będzie przekroczyć tylko wchodząc na szlak turystyczny odchodzący od granicy). W najbliższej przyszłości niezwykle istotne będzie również zagospodarowanie i wykorzystanie posterunków granicznych oraz strefy sąsiadującej z obecnymi przejściami granicznymi.

Granice nie znikają

Porozumienie z Schengen sprawia, że granice państw zmieniają swoje funkcje – ale nie znikają całkowicie. Oczywiście wszystkie granice powinny być wystarczająco płynne i przepuszczalne, aby umożliwić zmiany i pomóc w wymianie transgranicznej. Jednak nawet pomimo szybkich zmian politycznych, niepomyślne stosunki międzynarodowe (sąsiedzkie) utrzymują jeszcze sąsiadów w stanie ograniczonej interakcji. Granice polityczne są jednocześnie barierami dla przepływu, jak i przyczyniają się do powstawania nieciągłości w przestrzeni geograficznej. Granice w strefie Schengen nie znikają, istnieją nadal, gdyż oddzielają suwerenność jednego państwa od innych. Zanikają kontrole. Jednak kontrole na granicach wewnętrznych mogą zostać czasowo przywołane, na przykład w okresie zagrożeń terroryzmem, epidemii czy podwyższonego ryzyka (tak jak w przypadku kontroli wprowadzonej przez Niemcy podczas mistrzostw świata w 2006 r.).

dr Marek Więckowski
Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN
Autor cyklu „Odkrywamy świat”
<http://www.marekwiackowski.pl>